Europese Commissie roept lidstaten op tot actie voor energiegemeenschappen

Analyse aanbevelingen aan Nederland

07/2026

1. Inleiding

Op 30 april 2026 publiceerde de Europese Commissie haar Action Plan for Energy Communities[1], als onderdeel van het bredere Burgerenergieplan (Citizens' Energy Package). Energiegemeenschappen hebben het potentieel om samen bij te dragen aan 90 GW aan hernieuwbare elektriciteitsopwekking in de EU vóór 2030. Om dit potentieel te benutten, heeft de Commissie een actieplan opgesteld, gericht op vijf concrete actiegebieden: (1) een helder regelgevend kader, (2) toegang tot financiering, (3) kennis en capaciteitsopbouw, (4) sociale inclusie, en (5) digitale innovatie en systeemintegratie. Tegelijk stelde de Europese Rekenkamer in het rapport Energy communities – Potential yet to be fulfilled[2] vast dat het potentieel van energiegemeenschappen in de Europese Unie nog niet wordt benut.

In dit document geeft Energie Samen haar advies over hoe de Nederlandse overheid de aanbevelingen van de Europese Commissie en de Europese Rekenkamer kan implementeren. Wij geven in dit document per aanbeveling aan:

- wat de Europese Commissie aanbeveelt,
- wat er daarvan al in gang is gezet in Nederland,
- wat er in Nederland nog ontbreekt

2. Vijf actiegebieden: wat ontbreekt er nog in Nederland?

2.1 Een helder en werkbaar regelgevend kader

Welke aanbevelingen doet de Europese Commissie?

Zet EU-richtlijnen volledig om: definieer energiegemeenschappen eenduidig in de wet, inclusief huurders, appartementsbewoners en kwetsbare huishoudens, geef ze toegang tot de energiemarkt en maak een faciliterend kader voor energiegemeenschappen.

- Stel een nationale strategie op met potentieelinschattingen voor 2030 en 2040.
- Wijs een bevoegde autoriteit aan die voortgang monitort en stel een nationaal register van energiegemeenschappen in.
- Zorg voor structurele consultatie met bewoners, lokale overheden en maatschappelijke organisaties bij de uitvoering.
- Maak duidelijk onderscheid tussen collectief eigenverbruik en energiedelen, en implementeer de energiedeel-bepalingen uit de nieuwe Energiewet volledig en effectief.

[1] Energy Communities Action Plan (Europese Commissie, 30/04/2026)

[2] Special report 10/2026: Energy communities – Potential yet to be fulfilled

Wat is al in gang gezet?

- De nieuwe Energiewet (inwerkingtreding 1 januari 2026) erkent de energiegemeenschap als officiële marktspeler met rechten voor levering, aggregatie en flexibiliteitsdiensten.
- Aankomende aanpassingen in de Energiewet maken energiedelen binnen één leverancier mogelijk en er wordt gewerkt aan energiedelen met vrije leverancierskeuze.
- De Wet collectieve warmte erkent warmtegemeenschappen als partij die warmtenetten groter dan 1500 aansluitingen mag exploiteren.
- Er wordt gewerkt aan een NEN-norm energiegemeenschappen voor kwaliteitsborging.
- Een eenmalige potentieelinschatting voor 2050, uitgevoerd door CE Delft: https://ce.nl/publicaties/potentie-energiegemeenschappen/

Wat ontbreekt nog?

- Een nationale strategie met potentieelinschattingen ontbreekt, dit is een directe EU-verplichting. Er zijn geen afspraken over de voortgang van het behalen van de potentieelberekening. Dit zou een belangrijk onderliggend sturingsmechanisme kunnen zijn binnen het stimuleringsprogramma energiegemeenschappen.
- Lagere regelgeving (AMvB's) over rechten en plichten van gemeenschappen moet nog worden uitgewerkt, proportioneel voor kleinschalige initiatieven.
- Een integraal faciliterend kader, zoals voorgeschreven door RED II, ontbreekt.
- Er mist nog een nationaal register van energiegemeenschappen en een officiële monitor (er is wel vanuit de sector een Lokale Energie Monitor (LEM) opgezet).
- Secundaire wetgeving voor energiedelen ontbreekt, met name de ontwikkeling van protocollen voor een interoperabele, gestandaardiseerde aanpak van energiemanagement.

2.2 Toegang tot financiering

Welke aanbevelingen doet de Europese Commissie?

- Breng financieringstekorten per levenscyclusfase in kaart en zet gerichte programma’s op, met name voor de kwetsbare opstartfase.
- Zet Cohesiefondsen en andere EU-middelen volledig in voor energiegemeenschappen, ook via koepelorganisaties.
- Onderzoek de haalbaarheid van een verlaagd btw-tarief op zonnepanelen en efficiënte verwarmingssystemen.
- Bied investeringssteun voor geïntegreerde systemen in kwetsbare wijken.
- Maak de weg naar Europese financiering concreet en begaanbaar voor lokale initiatieven.

Wat is al in gang gezet?

- Ontwikkelfondsen Opwek en Warmte: internationaal erkende voorbeelden van publiek-coöperatieve samenwerking voor financiering van de risicovolle ontwikkelfase.
- Realisatiefonds Opwek voor de financiering van de bouwfase van opwekprojecten (samenwerking Energie Samen, banken en SVn).
- Onderzoek gestart naar de behoefte en mogelijke werking van een eigen vermogenfonds voor energiegemeenschappen.
- SCE-subsidieregeling biedt exploitatiesteun voor lokale elektriciteitsproductie.
- MOOI-regeling financiert innovatieve pilots (Local4Local, Joule4Joule, Watt2Watt).
- Energiegemeenschappen gebruiken de Subsidie Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+) en de Energie-investeringsaftrek (EIA) subsidie.

Wat ontbreekt nog?

- Toegang tot eigen vermogen ontbreekt: energiegemeenschappen kunnen bij grote projecten (warmtenetten, wind/zon) het eigen vermogen niet op tijd én niet genoeg ophalen bij hun leden in de directe nabije omgeving.
- Structurele landelijke initiatiesubsidie voor de opstartfase (denk aan: haalbaarheidsonderzoek en gemeenschapsopbouw) bestaat niet.
- Een nationaal garantiefonds voor complexe projecten (bijv. warmtenetten) is nodig.
- De SCE-regeling sluit niet aan bij de realiteit van energiedelen, negatieve stroomprijzen en stijgende onbalanskosten.
- Europese middelen zoals het Cohesiefonds en het Sociaal Klimaatfonds worden niet specifiek voor energiegemeenschappen ingezet.
- Er is bij de Nederlandse overheid niet bekend welke Europese middelen er ingezet kunnen worden voor energiegemeenschappen.
- Er ontbreekt een overkoepelend onderzoek naar financieringstekorten per levenscyclusfase.

2.3 Kennis en capaciteitsopbouw

Welke aanbevelingen doet de Europese Commissie?

- Richt één-loket-structuren in voor juridisch, technisch en financieel advies aan energiegemeenschappen.
- Ondersteun koepelorganisaties structureel, niet projectmatig, om lokale gemeenschappen te ontzorgen.
- Communiceer tijdig en helder over wijzigingen in tarieven en subsidiemechanismen met overgangsperioden.
- Verplicht de opname van energiegemeenschappen in onderwijs en beroepsopleidingen.
- Bied training aan gemeentelijke en provinciale ambtenaren over juridische en technische aspecten.

Wat is al in gang gezet?

- De kennisbank van Energie Samen voorziet honderden coöperaties van praktijkinformatie en trainingen voor bestuurders, leden en vrijwilligers (dit is niet opgestart door de overheid maar een initiatief van de sector zelf).
- Het concept 'Opgroeiruimte' begeleidt initiatieven en gemeenten bij het maken van samenwerkingsafspraken (dit is niet opgestart door de overheid maar een initiatief van de sector zelf).
- Met de Rijkssubsidie wordt gewerkt aan een NEN-norm voor energiegemeenschappen.
- Het kabinet reserveert voor 2026-2028 circa 9 miljoen euro voor provinciale en regionale koepelorganisaties.
- De nieuwe Energiewet positioneert Energie Samen als uitvoeringspartner naast belangenbehartiger.
- Goede communicatie over subsidiemechanismen en tarieven.

Wat ontbreekt nog?

- Er is geen structurele financiering van één-loket-structuren voor de ondersteuning van energiegemeenschappen.
- Specifieke opleidingstrajecten voor overheidsambtenaren over juridische en technische aspecten van energiegemeenschappen, zoals bijvoorbeeld aanbesteding en staatssteun regels, bestaan niet.
- Structurele inbedding van energiegemeenschappen in regulier beroepsonderwijs en hoger en wetenschappelijk onderwijs ontbreekt.

2.4 Sociale inclusie en kwetsbare huishoudens

Welke aanbevelingen doet de Europese Commissie?

- Ondersteun lokale overheden bij het actief bereiken van kwetsbare huishoudens via energiegemeenschappen.
- Neem sociale inclusiecriteria op als harde eis in aanbestedingen, concessies en subsidieregelingen.
- Bevorder financieringsmodellen zonder vooruitbetaling zodat huurders en lage inkomens kunnen meedoen.
- Zet energiegemeenschappen expliciet in als uitvoeringspartners voor de isolatieaanpak.
- Vereenvoudig vergunningsprocedures voor kleinschalige installaties en laat netbeheerders anticiperen op groei.

Wat is al in gang gezet?

- Energiegemeenschappen zijn in sommige gemeenten actief om de aanpak energiearmoede uit te voeren. Hiermee bereiken zij kwetsbare huishoudens.
- Energiegemeenschappen bedienen in veel gevallen kwetsbare huishoudens, ofwel met bespaardiensten, ofwel met opbrengsten van opwekprojecten en deelname in warmteprojecten.
- Alle warmtegemeenschappen werken samen met woningcorporaties en nemen huurders mee. Energie Samen werkt samen met Aedes en de Woonbond om standaardisatie van samenwerking met huurders te verhogen.
- Het kabinet stelt gelijk stemrecht (één lid, één stem) als voorwaarde voor financiële ondersteuning.

Wat ontbreekt nog?

- Een juridisch en financieel kader voor 'sociaal energiedelen', waarbij huurders profiteren van lokale opwek zonder eigen investering.
- Professioneel opbouwwerk voor de energietransitie in kansarme wijken is niet structureel gefinancierd.
- Middelen voor de isolatieaanpak stromen niet direct naar energiegemeenschappen en zij worden niet expliciet ingezet als uitvoeringspartner.
- Deelname aan energiedelen is nog te technisch en administratief complex voor kwetsbare groepen.

2.5 Digitale innovatie en systeemintegratie

Welke aanbevelingen doet de Europese Commissie?

- Zorg dat near-real-time meetdata beschikbaar is voor alle deelnemers aan energiedelen. Dit is een expliciete EU-eis.
- Stel open standaarden en interoperabele protocollen verplicht om vendor lock-in te voorkomen.
- Geef energiegemeenschappen een formele plek in het Marktfaciliteringsforum (MFF) en andere governance-organen.
- Verlaag drempelwaarden voor marktdeelname zodat kleinere gemeenschappen flexibiliteitsdiensten kunnen leveren.
- Financier pilots om te experimenteren met tariefontwerp, balanceringsverantwoordelijkheid en energiedelen.
- Verplichte de opname van energiegemeenschappen in ruimtelijke planningsprocessen. De belemmeringen rond vergunningverlening voor hernieuwbare energieprojecten en de bijbehorende infrastructuur zijn grotendeels al op lidstaatniveau in kaart gebracht, net als de goede praktijken om deze weg te nemen[3].

[3] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401343 (punt 9).

Wat is al in gang gezet?

- Innovatieprojecten Local4Local, Joule4Joule en Watt2Watt experimenteren met digitale sturing, Digital Twins en systeemintegratie.
- Coöperatieve data-infrastructuren zoals Energie-ID en Econobis-platforms zijn in ontwikkeling.
- Een aantal gemeenschappen hebben experimenteerontheffingen als lokale systeembeheerders.
- Energie Samen heeft een positie in MFFBas/Normo.

Wat ontbreekt nog?

- Gestandaardiseerde toegang tot netdata van netbeheerders over actuele netbelasting ontbreekt.
- Financiële prikkels, zoals variabele nettarieven of het Oostenrijkse model om lokale balancering te belonen, bestaan niet.
- Een specifiek en proportioneel cybersecuritykader voor decentrale coöperatieve systemen, ontbreekt.
- Energiegemeenschappen hebben geen formele vertegenwoordiging in organen die spelregels voor data-uitwisseling bepalen.
- Geen verplichte opname van energiegemeenschappen in ruimtelijke planningsprocessen.
- Geen kennisprogramma voor projectleiders en bestuurders van energiegemeenschappen met betrekking tot datasecurity en weerbaarheid van hun systemen.

3. Oproep aan de Nederlandse Regering

Deze vijf actiegebieden die de EU aangeeft zijn geen vrijblijvend adviezen, ze vloeien voort uit expliciete aanbevelingen van de Europese Commissie en de Europese Rekenkamer aan de lidstaten. In dit rapport hebben wij per actiegebied een overzicht gegeven van wat er in Nederland nog ontbreekt. Wij zien graag dat de Nederlandse regering per actiegebied een concreet actieplan opstelt en budget vrijmaakt om deze punten te realiseren en deze actielijnen opneemt binnen een gecoördineerd programma voor energiegemeenschappen.

Energie Samen helpt en denkt graag mee over de invulling, onder meer door invulling te geven aan de motie over het instellen van een stimuleringsprogramma voor energie- en warmtegemeenschappen[4].

[4] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2026Z11957&did=2026D27188